

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o medkulturnem dialogu in Romih: Ključna vloga žensk ter vzgoje in izobraževanja (dodatno mnenje)

(2011/C 248/10)

Poročevalka: **Anne-Marie SIGMUND**

Evropski ekonomsko-socialni odbor je 24. februarja 2009 v skladu s členom 29(A) izvedbenih določb poslovnika sklenil, da pripravi dodatno mnenje o naslednji temi:

Medkulturni dialog in Romi: ključna vloga žensk ter vzgoje in izobraževanja.

Strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo, zadolžena za pripravo dela Odbora na tem področju, je mnenje sprejela 27. maja 2011.

Evropski ekonomsko-socialni odbor je mnenje sprejel na 472. plenarnem zasedanju 15. in 16. junija 2011 (seja z dne 16. junija) s 127 glasovi za in 2 glasovoma proti.

1. Sklepi in priporočila

1.1 Odbor prevzema zaključni stavek sporočila Komisije z dne 5. aprila 2011⁽¹⁾ za vodilo svojega delovanja v okviru pričujočih predlogov.

1.2 Poudarja, da odslej ne bi smeli več pripravljati strategij za Rome in analiz o Romih, temveč bi bilo treba narediti konkretne korake v smeri njihovega izvajanja z Romi oz. z organizacijami, ki jih zastopajo.

1.3 Odbor je pripravljen pri takšnih ukrepih sodelovati v okviru svojih pristojnosti oz. kot doslej samostojno izvajati pobude v tesnem sodelovanju z organizacijami Romov (npr. posvetovanja, seminarje itd.).

1.4 Odbor bo okrepil svoje odnose z institucijami, organizacijami in ustanovami, ki delujejo na tem področju, in si prizadeval za skupne nadaljnje korake⁽²⁾.

1.5 Odbor meni, da je medkulturni dialog primeren instrument za vključevanje oz. sodelovanje Romov, tako v smislu razumevanja vloge romskih žensk v tem procesu kot na področju vzgoje in izobraževanja.

1.6 Odbor si bo – tudi v okviru svojih že obstoječih mrež – prizadeval najti načine, da bi sodeloval pri pobudah na terenu ali takšne pobude sam sprožal.

2. Ozadje in pristop

2.1 EESO je v raziskovalnem mnenju z dne 9. julija 2008⁽³⁾ podal vrsto priporočil za hitrejšo vključevanje romske manjšine v Evropi. Priporočen je bil dvojni postopek – usklajen med ravnijo EU in državami članicami – v zvezi z vzgojo in izobraževanjem romskih otrok, Komisija pa je bila pozvana, naj izvaja celovito strategijo in financira kampanje ozaveščanja. Aktivna udeležba predstavnikov Romov v procesu je bila poudarjena kot edina možnost, ki pride v poštev.

2.2 Evropska komisija⁽⁴⁾ je ta pristop sprejela in opozorila, da je po mnenju EESO⁽⁵⁾ „vključitev romskih vprašanj v vse ustrezne evropske in nacionalne politike najbolj obetaven način za zagotovitev vključenosti“.

2.3 To dodatno mnenje temelji na načelu medkulturnega dialoga, ki gradi na tem, da obe strani – v danem primeru romska manjšina v Evropi in evropsko neromsko prebivalstvo – prostovoljno in brez predsodkov vzpostavljata dialog. Ta medkulturni dialog zahteva, da se je treba ukvarjati tako s podobnostmi kot z razlikami v izročilu in načinu življenja, da bi dosegli boljše razumevanje dejanske resničnosti in zasnovali izvedljive rešitve.

2.4 Vsebinsko gradi to mnenje na prvem – in s stališča EESO prednostnem – integracijskem stebru **vzgoje in izobraževanja**⁽⁶⁾ ter v tem okviru obravnava tudi posebno vlogo, ki jo imajo za vključevanje Romov ženske.

⁽¹⁾ „Prišel je čas, da se od besed preide k dejanjem.“ (Sporočilo Komisije Okvir EU za nacionalne strategije vključevanja Romov do leta 2020, COM(2011) 173 konč.).

⁽²⁾ Glej prilogo: *Pobude, programi, študije* (http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/SOC337_additional-info.pdf).

⁽³⁾ Raziskovalno mnenje EESO o vključevanju manjšin: Romi, točka 5.3 (UL C 27 z dne 3.2.2009, str. 88).

⁽⁴⁾ Sporočilo – *Socialno in ekonomsko vključevanje Romov*, COM(2010) 133 konč.

⁽⁵⁾ Raziskovalno mnenje EESO o vključevanju manjšin: Romi, točka 5.3 (UL C 27 z dne 3.2.2009, str. 88).

⁽⁶⁾ V okviru štirih prednostnih ciljev vključevanja, ki jih je opredelila Komisija: dostop do izobraževanja, pravica do zaposlitve, dostop do zdravstvene nege, pravica do bivališča in s tem povezane osnovne storitve za stanovanjske namene.

2.5 Odbor podpira strategijo Evropska platforma za vključevanje Romov, zlasti deset skupnih načel za vključevanje Romov, ki jih je opredelila platforma leta 2009. (7)

3. Splošne ugotovitve

3.1 Eden od običajnih „sloganov“ za opis projekta evropske integracije je „**združeni v različnosti**“. V zvezi s tem so Romi dober primer kulturne raznolikosti Evrope, pri čemer je ta vidik še dodatno obogaten z dejstvom, da Romi (8) tudi v sebi utelešajo različne kulturne identitete (9).

3.2 Od leta 1999 (10) se Odbor opredeljuje za razširjen koncept kulture, ki poleg umetnosti, izročil in kulturne dediščine zajema tudi vzgojo, izobraževanje, znanost, raziskave in drugo. Tako dobiva vzgoja in izobraževanje tudi poseben položaj za medkulturni dialog, predvsem z Romi.

3.3 Na zavračanje večkulturnosti (11) Odbor odgovarja, da dane izjave v marsikaterem pogledu resda držijo, vendar lahko vzbujajo nespornost v toliko, ker ne veljajo za Evropsko skupnost, saj slednjo povezuje skupna „osrednja kultura“ (12).

3.4 V okviru tega razumevanja kulture kot skupnega opredeljevanja za skupne vrednote je mogoče sklepati, da se evropska identiteta predstavlja predvsem kot kulturna identiteta, ki se za potrditev opira na člen 2 Pogodbe o EU, tako imenovano klavzulo o „vrednotah“. Medkulturni dialog je zato primeren instrument za zagotavljanje trajnega prispevka k vključevanju na splošno in vključevanju Romov še posebej. Posebno pozornost si po mnenju Odbora zasluži pojem **strpnosti**.

3.5 Strpnost pomeni pravico drugih do „drugačnosti“, in sicer tako glede uresničevanja te pravice kot tudi do njenega sprejemanja. To je enako pomembno za Rome kot tudi za tiste, ki niso Romi. V medkulturnem dialogu pa ima strpnost še nek

drug osnovni pomen: ne nanaša se le na reševanje morebitnih konfliktov med normami, temveč zahteva tudi občutljivost za „drugačnost“ in s tem ustvarja potrebno empatijo za sožitje.

3.6 Pobude Evropske komisije in Evropskega parlamenta za izboljšanje položaja Romov (13) so odlični instrumenti, ki ustvarjajo zakonske in politične okvire za ukrepe in programe; vendar so te pobude zaradi svoje narave same po sebi ukrepi „od zgoraj navzdol“. Brez ustreznih pobud „od spodaj navzgor“, ki morajo priti iz civilne družbe – morebiti tudi s podporo nacionalnih, regionalnih in lokalnih javnih organov – zelenega uspeha ne bodo doživele.

3.7 Odbor je s tega vidika pozdravil nedavno sporočilo Komisije; podpira zlasti navedbo, da je zdaj potrebno ukrepanje, in poudarja, da se ta potreba po ukrepanju ne nanaša le na nacionalne, regionalne in lokalne javne organe, ampak tudi in predvsem na akterje civilne družbe na obeh straneh.

3.8 Doslej so bile na ravni EU in mednarodni ravni za vključevanje Romov porabljene precejšnje vsote, kasneje pa je bilo ugotovljeno, da uspeh ni v nikakršnem sorazmerju z višino porabljenih zneskov. Odbor meni, da ima to opraviti tudi z dejstvom, da je bilo – in je – na ravni Skupnosti resda veliko pobud, konferenc in srečanj na to temo, da pa so slednje – tudi zato, ker ni zadostnega vključevanja zadevnih Romov in njihovih organizacij na terenu – sicer vsebinsko uspešne, vendar ostajajo pri konkretizaciji priporočenih ukrepov nezadovoljive.

3.9 Odbor bi želel v okviru svojih pristojnosti prispevati k temu, da bi to neravnovesje med dobrimi strateškimi predlogi in neustreznimi taktičnimi izvedbenimi ukrepi odpravili. Zato si bo prizadeval, da uporabi svojo funkcijo mostu do državljanov in da – tudi s pomočjo svojih mrež in organizacij, ki jih zastopajo njegovi člani na dogodkih na terenu – prispeva k temu, da se bo povečala tudi pripravljenost za sprejemanje ponujenih storitev in izpolnjevanje obveznosti.

4. Vloga Rominj

4.1 Iz različnih poročil je razvidno, da vzgojo predšolskih otrok v romskih družinah na splošno prevzemajo večidel matere (14), medtem ko se po začetku šolanja z njihovo vzgojo ukvarjajo tudi očetje. Vzgoja deklic ponavadi tudi po začetku šolanja ostane v domeni matere. Ker pa se otroci odločilno oblikujejo v glavnem v predšolskem obdobju, je za vse otroke pomembno, da se na šolo pripravijo že doma. Zato so potrebni

(7) 1. Konstruktivne, pragmatične in nediskriminatorne strategije;

2. Usmerjene strategije brez izključujočega značaja;

3. Medkulturni pristop;

4. Usmerjenost k splošnemu vključevanju (*mainstreaming*);

5. Ozaveščenost o enakosti položaja spolov;

6. Prevzem najboljših praks;

7. Uporaba instrumentov Skupnosti;

8. Sodelovanje regionalnih in lokalnih oblasti;

9. Sodelovanje civilne družbe;

10. Dejavno sodelovanje Romov.

(8) V smislu splošno uveljavljenih skupnih izrazov za Rome, Sinte, potujoče skupine, Kale itd.

(9) Glej tudi mnenje Odbora regij CdR 178/2010 fin.

(10) Mnenje ESO o vlogi in prispevku organizacij civilne družbe v oblikovanju Evrope, UL C 329 z dne 17.11.1999, točka 5.2.1 (op. prev.: ni prevedeno v slovenščino).

(11) Model „multikulturne družbe“ ne pozna splošno zavezujočih vrednot in se predstavlja predvsem kot skupek skupin, ki živijo druga ob drugi.

(12) Glej *Europa ohne Identität? Die Krise der multikulturellen Gesellschaft (Evropa brez identitete? Kriza večkulturne družbe)*, založba Goldmann, str. 181, avtor prof. Bassam Tibi, Göttingen.

(13) Glej prilogo *Pobude, programi, študije* (http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/SOC337_additional-info.pdf), Sporočilo Komisije o okviru EU za nacionalne strategije vključevanja Romov do leta 2020 (COM(2011) 173 konč.) in poročilo evropske poslanke Livie Járóka o strategiji EU o vključevanju Romov (2010/2276(INI)), (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2011-0043+0+DOC+XML+V0//SL&language=SL>).

(14) Konferenca *Sem evropska Rominja*, 11. in 12. januarja 2010 v Atenah.

ukrepi, da se spodbudi zanimanje mater za pomen vzgoje in izobraževanja otrok, zlasti deklic, ter da se jim da tudi navodila, da svoje otroke konkretno pripravijo na šolo.

4.2 Ti ukrepi so lahko uspešni le, če (zlasti na lokalni ravni) obstajajo ponudbe storitev, ki upoštevajo različne tradicije. To vključuje dolžnost javnih organov, da zagotavljajo ustrezne programe za usposabljanje in preprečujejo segregacijo.

4.3 Dodatno bo treba uporabiti programe za posredovanje veščin in znanja („*capacity building*“ – krepitev zmogljivosti), da bi Rominjam omogočili dejansko izpolnjevanje te pomembne vloge.

4.4 V tradicionalnih romskih družinah živi več rodov pod isto streho; tu vplivajo na vzgojo otrok tudi stari starši in pogosto imajo več vpliva kot starši; zato je pomembno vključiti tudi stare starše, saj imajo nalogo, da so zgled naslednjim rodovom.

4.5 Z uspešno uporabo moč Rominj za prihodnost njihovih otrok bi dosegli še dodatni učinek: takšni konkretni ukrepi in pobude pomagajo razgrajevati stereotipe o Rominjah. Prepogosto so Rominje potisnjene v vlogo objektov, bodisi kot žrtve diskriminacije, družinskega nasilja ali drugih zlorab ali nespoštovanja. Ta opozorila so seveda pomembna in jih ne smemo prezreti. In prav tako samoumevno je, da je treba sprejeti ustrezne ukrepe za boj proti takšnim razmeram. Poleg tega pa Odbor meni, da je pomembno tudi pokazati, kako aktivno vlogo imajo Rominje v okviru svoje skupnosti in kakšen pomen lahko imajo kot aktivni subjekti – kot udeleženske v tem medkulturnem dialogu – zunaj okvirov svoje skupnosti.

4.6 Odbor bo podpiral pobude za ozaveščanje Rominj glede svoje samopodobe in bo v okviru svojih možnosti prispeval k temu, da bi Rominje dobile dostop do informacij oz. orodij, ki bi jim pomagala pri uresničevanju njihove vloge pri vključevanju njihovih družin.

4.7 Odbor si bo zato prizadeval najti načine, da se s sodelovanjem pri dogodkih na terenu ne bi zavzemali le za širjenje konkretnih informacij, temveč tudi za ustrezno motivacijo za sodelovanje.

5. Vzgoja in izobraževanje

5.1 Cilj je zagotavljanje socialne vključenosti prikrajšanih skupin romske skupnosti, ne da bi pri tem izgubile svojo kulturno identiteto. Dobra izobrazba je pomembna iz dveh odločilnih razlogov. Prvič: izobraževanje lahko državljanom posreduje – in bi jim tudi moralo posredovati – temeljne skupne vrednote, ki različnim etničnim skupinam omogočajo uspešno sožitje. Takšna vrednota je tudi odprtost do drugih kultur. Drugič: izobraževanje je lahko samo po sebi pomemben instrument vključevanja, saj v idealnem smislu pomeni značilno vzajemno učinkovanje med različnimi kulturami. Čeprav ni za

pridobivanje novih znanj in veščin nikoli prepozno, je vendar pomembno, da se dobra izobrazba začne čimbolj zgodaj. Močna samopodoba otroka in ozaveščenost o njegovi vlogi v večji skupini ter končno v družbi sta ključ do uspeha v poznejšem življenju.

5.2 Z ukrepi in politikami bi si morali prizadevati za to, da bi Romi in vse druge manjšine imeli enakopraven in zajamčen dostop do visokokakovostnega izobraževanja, saj je cilj navsezadnje v tem, da se jim zagotovijo vse vrste usposobljenosti, potrebne za trg dela, kar vključuje tudi socialne usposobljenosti. Ljudje morajo imeti možnost, da samostojno oblikujejo svoje življenje in da delujejo kot odgovorni državljani, ki se zavedajo svojih pravic in dolžnosti ter so jih sposobni uresničevati.

5.3 Neudeležba na trgu dela pa ni samo socialni problem, temveč ima tudi precejšnje finančne učinke. Zato so izdatki za izobraževanje in vzgojo načelno resda stroškovni dejavnik, vendar po svoji naravi niso zgolj izdatki, temveč predvsem – smiselne – naložbe za prihodnost.

5.4 Svet Evrope v okviru svojega vzgojnoizobraževalnega programa za romske otroke izvaja tudi program usposabljanja za mediatorje in šolske pomočnike, pri katerem sodeluje tudi Komisija. Odbor je pripravljen v okviru prihodnjega medinstitucionalnega sodelovanja na tem področju nastopiti kot posrednik. Tako bi lahko na primer v okviru svojih obstoječih komunikacijskih kanalov prispeval k širjenju programa in njegovih rezultatov, ali pa v tistih državah, ki jih projekt Sveta Evrope zdaj ne zajema, predstavljal primere najboljših praks iz programa.

5.5 V zvezi s tem je znano, da je delež predčasnega opuščanja šolanja med Romi nesorazmerno višji kot med neromskimi učenci⁽¹⁵⁾; zato bo treba skupaj s pristojnimi organi razmisliti o ukrepih za izboljšanje tega stanja.

6. Izobraževanje: primeri posameznih držav članic

6.1 Večina držav članic EU je zato, da bi izpolnila evropske standarde, sprejela stroge zakone proti diskriminaciji in za zagotavljanje enakih možnosti. Žal pa se diskriminacija na lokalni ravni še vedno izvaja in v nacionalnih zakonodajah pogosto ni mehanizmov za pritožbene postopke in ugotavljanje ničnosti diskriminatornih praks, če prizadeti menijo, da so diskriminirani. Prav tako bi bilo treba opozoriti, da šibak nadzor pomeni, da jo lahko država odnese s kozmetičnimi spremembami, ki segregacijske vzorce še poslabšujejo.

⁽¹⁵⁾ Sklad za izobraževanje Romov, analiza položaja v posameznih državah, <http://www.romaeducationfund.hu/publications/country-assessments>, Open Society Institute, *No Data—No Progress (Brez podatkov ni mogoče oceniti napredka)*, podatki po državah, avgust 2010; <http://www.romadecade.org/files/downloads/General%20Resources/No%20Data%20No%20Progress%20Country%20Findings.pdf>.

6.2 Vendar pa to ne pomeni, da se *nobena* država članica EU ne zavzema za boljšo dostopnost do nekaterih temeljnih pravic, vključno s pravico do izobraževanja, za svoje romske državljane, oz. da *noben* nacionalni pravni sistem ni zmožen varovati pravic Romov. Nekatera lokalna oz. nacionalna sodišča so razsodila, da so izključitvene prakse proti romskim otrokom kršitev nacionalne zakonodaje proti diskriminaciji. Že leta 2004 – še pred vstopom Bolgarije v EU – je okrožno sodišče v Sofiji v postopkih proti bolgarskemu ministrstvu za šolstvo, proti občinski upravi in proti predstavnikom šolske oblasti razsodilo, da so bili romski otroci s segregacijo prikrajšani za svojo pravico do enakopravnega izobraževanja⁽¹⁶⁾. Vendar pa so takšne sodbe samo reakcija na specifične primere in ni nujno, da lokalne in regionalne oblasti silijo k spremembi diskriminatornih praks, za katere se zdi, da prevladujejo v izobraževalnih sistemih številnih evropskih držav.

6.3 Madžarska se je politično precej zavzela in mobilizirala precejšnje vire za ukrepe izboljšanja ekonomskih in socialnih razmer ter sodelovanja svojih romskih državljanov; v središču teh ukrepov je izobraževanje.⁽¹⁷⁾ Pomembna značilnost madžarskih pobud vključevanja je predvsem v tem, da so bile uvedene kot del splošne politike izobraževanja. V državah, kot sta Romunija in Bolgarija, pa je bil pristop do vključevanja bolj odvisen od posameznih primerov in ne splošen.⁽¹⁸⁾ Vendar ima madžarski pristop tudi slabosti, ker obstajajo konflikti znotraj ukrepov izobraževalne politike ter med izobraževalno politiko in zdravstveno, socialno in stanovanjsko politiko; vse države bi se morale zavedati in upoštevati, da možnost takšnih konfliktov obstaja.

6.4 Posebno pozornost si v zvezi s tem zasluži nemški model medkulturne vzgoje in medkulturnega učenja (skupno učenje ljudi različnega etničnega porekla⁽¹⁹⁾).

7. Povzetek

7.1 V okviru prizadevanj za boljše vključevanje Romov je obžalovanja vredno, da se pojem Skupnosti glede vključevanja nanaša zgolj na državljane tretjih držav in da ga ni mogoče uporabiti za Rome, ki so praviloma državljani EU.

7.2 Toliko pomembneje je vedno znova opozarjati na to, da Romom – teoretično – pripadajo vse pravice in temeljne pravice, povezane z državljanstvom EU. Samoumevno je, da morajo Romi izpolnjevati svoje dolžnosti kot državljani EU in da ima neizpolnjevanje teh dolžnosti pravne posledice, vendar bi moral, po drugi strani, za to predvideni mehanizem sankcij poseči tudi tam, kjer jim navedene pravice zanikajo.

7.3 Odbor znova poudarja, kako pomembna se mu zdi vzpostavitev medkulturnega dialoga z Romi. Dialog je po svoji naravi vedno interaktiven proces, ki gradi na enakopravnosti partnerjev v dialogu in dopušča sodelovanje. V okviru medkulturnega dialoga je mogoče odpravljati predsodke in graditi zaupanje. Prav odpravljanje predsodkov in stereotipov na obeh straneh se zdi Odboru bistveni pogoj za konkretne korake za boljše sožitje in resnično enake možnosti. Lizbonska pogodba je Odboru odprla nove možnosti na področju oblikovanja struktur za civilni dialog. Pri izpolnjevanju teh nalog si bo Odbor močno prizadeval tudi za to, da bi medkulturni dialog z Romi usmerili na obetavno pot.

V Bruslju, 16. junija 2011

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Staffan NILSSON

⁽¹⁶⁾ Glej: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2411&archiv=1>.

⁽¹⁷⁾ Za splošne informacije glej: KEZDI, G., in SURANYI, E., *A Successful School Integration Program (Uspešen program vključevanja v šolo)*, Roma Education Fund Working Paper št. 2, 2009, na voljo na: http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/a_succesful_school_integration_kezdi_suranyi.pdf.

⁽¹⁸⁾ Za splošne informacije glej poročilo European Roma Rights Centre (Evropski center za pravice evropskih Romov) *The Impact of Legislation and Policies on School Segregation of Romani Children: A Study of Anti-Discrimination Law and Government Measures to Eliminate Segregation in Education in Bulgaria, Czech Republic, Hungary, Romania and Slovakia (Vpliv zakonodaje in politik na segregacijo romskih otrok v šolah: študija o protidiskriminacijski zakonodaji in vladnih ukrepih za odpravo segregacije v izobraževanju v Bolgariji, Češki, Madžarski, Romuniji in na Slovaškem)*, februar 2007, na voljo na: http://www.errc.org/en-research-and-advocacy-reports-intro-details.php?article_id=2743.

⁽¹⁹⁾ Glej: Hanna KIPER, *Interkulturelle Pädagogik (Medkulturna pedagogika)*, 1992, str. 161; Franz HAMBURGER, *Die Vielfalt der Kulturen als Herausforderung für den Bildungsauftrag der Schule (Raznolikost kultur kot izziv za izobraževalno poslanstvo šole)*, Frankfurt/Main 1989.